

До НУШ у 5 класі разом!

Оріон

Ігор Щупак, Олена Бурлака,
Ірина Піскарьова, Андрій Посунько

ВСТУП до ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

та ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

5
КЛАС

Вступ

§1

Історія – пам'ять про минуле

1. ПРАЦЮЄМО В КЛАСІ

1. Історія в нашій уяві

Поміркуйте, з якими словами, словосполученнями у вас асоціюється слово «історія». Запишіть можливі варіанти відповідей до схеми.

ІСТОРИЯ

---

2. Загадкові ілюстрації

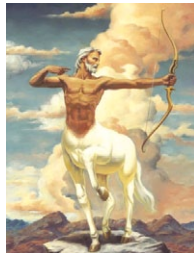
Виконайте завдання з ілюстраціями (упишіть літеру відповідної ілюстрації в клітинку біля запитання):

1. Яке зображення є міфічним?
2. Яке зображення ілюструє найдавнішу історію людства?
3. На якій ілюстрації зображено події ХХІ ст.?

Усно обґрунтуйте свою відповідь.

А

Б

В

3. Кластер «Сімейні реліквії»

Поміркуйте, які бувають сімейні реліквії. Запишіть можливі варіанти відповідей до кластера. Як ви вважаєте, чому важливо зберігати сімейні реліквії.

“ **Кластер** — схема, що об’єднує кілька однорідних елементів.

4. Історичний сенкан

Спільно з однокласниками/однокласницями, друзями або членами родини напишіть сенкани «Історія», «Генеалогія». Для виконання завдання скористайтеся інструкцією на с. 11 підручника.

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
---	---

2. ПРАЦЮЄМО ВДОМА

1. Історія з історіями

Як ви розумієте запропоновані вислови: з'єднайте картки з висловами та тлумаченнями їхнього змісту.

Позначте ті з них, які можна використати під час розповідей про історичні події?

Вписати в історію золотими літерами

Влипнути в історію

Увійти в історію

Стати учасником неприємних подій

Здійснити вчинок, за який тебе вважатимуть героєм/героїнею

Своїми діями сприяти розвитку людства

Складіть речення з одним із висловів, що стосується історії як науки.

---

2. Твіттер-думка

Напевне, ви знаєте про соціальну мережу Twitter (Твіттер). Її особливістю є виклад думок у формі коротких текстових повідомлень. Запишіть у наш історичний твіттер, що ви дізналися і навчилися під час вивчення теми.

Дізнався/дізналась _____

Навчився/навчилась _____

Науки, що вивчають минуле

§2

Історія – наука про розвиток людства

1. ПРАЦЮЄМО В КЛАСІ

1. Кластер «Історія вивчає»

На основі навчального тексту «Що вивчає наука історія» (с. 12 підручника) заповніть кластер.

2. Дослідницька лабораторія

Прочитайте текст «Незалежна Україна» (с. 13–14 підручника) і виконайте завдання.

1) Запишіть історичні події, про які йдеться в тексті.

Події

2) За допомогою схеми на с. 13 підручника проаналізуйте подію, що відбулася 24 серпня 1991 р. За ходом роботи заповніть таблицю.

Назва події	
Причини події	
Привід до події	
Наслідки події	

3. Історичне порівняння

Опрацюйте навчальний текст і розгляньте ілюстрований колаж «Засоби пізнання історії» (с. 15-16 підручника) і заповніть порівняльну схему.

Історія — наука	Історія — навчальний предмет	
ВІДМІННЕ	СПІЛЬНЕ	ВІДМІННЕ

4. Мудрість віків

Мудрі люди завжди розуміли велике значення вивчення історії для розвитку людства. Упорядкуйте слова хмаринок слів: запишіть заховані в хмаринках крилаті вислови. Усно поясніть, як ви розумієте їхнє значення.

РОЗДІЛ 1

---

2. ПРАЦЮЄМО ВДОМА

1. Логічні пари

1) Поєднайте в логічні пари картки з назвами історичних простору, часу й події та їхніми прикладами.

Історичний простір

11 червня 2017 р.

Історичний час

Упровадження
безвізового режиму
з Європейським Союзом

Історична подія

Україна

2) Увідповідніть поняття та їхні пояснення (біля цифр у рядку для відповіді напишіть відповідні літери).

Поняття	Зміст поняття
1 Історичний факт	А Послідовність пов'язаних причинно-наслідковими зв'язками історичних подій
2 Історичне явище	Б Дійсна історична подія, що відбувалася в минулому у певний час і в певному місці
3 Історичний процес	В Сукупність історичних фактів чи ознак, що зберігаються протягом певного часу існування людської спільноти
	Г Сукупність уявлень про минуле певної людської спільноти

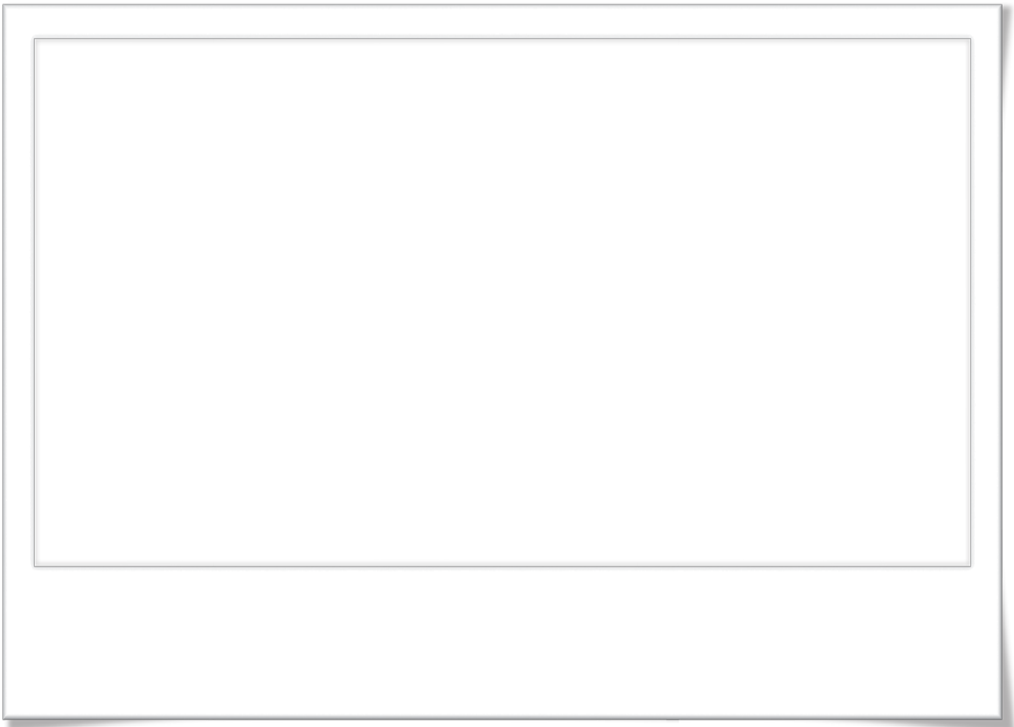
Відповідь: 1 ___ 2 ___ 3 ___

2. Фотопроект «Історія навколо нас»

Підготуйте на наступний урок фотовиставку-презентацію «Історія навколо нас» — подорожі учнів класу історичними місцями. Цей проект потребує попередньої підготовки: доберіть і підпишіть світлини. Підписуючи світлину, звертайте увагу на місце/місто зйомки, кого/що зображено, з якими історичними подіями пов'язане відвідане історичне місце.

Історія навколо нас

3. Твіттер-думка

Запишіть у наш історичний твіттер, що ви дізналися і навчилися під час вивчення теми.

Дізнався/дізналась _____

Навчився/навчилась _____

3. Дослідницька лабораторія

Об'єднайтеся в дослідницькі групи й за допомогою «Пам'ятки для дослідження історичного джерела» (с. 22 підручника) виконайте дослідження одного із представлених у підручнику на с. 21 історичних джерел. Відповіді запишіть до зошита:

1) Назва історичного джерела

---

2) Вид історичного джерела

---

3) Яку інформацію про минуле повідомляє історичне джерело?

---

4) Які запитання варто поставити для більш ґрунтовного дослідження джерела?

---

5) Як і де, на вашу думку, можна довідатися детальну інформацію про дане джерело?

---

4. Творча майстерня

а) На основі здобутих знань про суть і походження фейків придумайте і запишіть продовження речення:

*Достовірність джерел історичної інформації важливо ви-
значати тому, що* _____

РОЗДІЛ 1

б) Подискууйте в групах і запропонуйте способи перевірки достовірності інформації. Обговоріть результат роботи в класі й створіть спільний варіант пам'ятки «Як перевірити достовірність історичного джерела».

Як перевірити достовірність історичного джерела

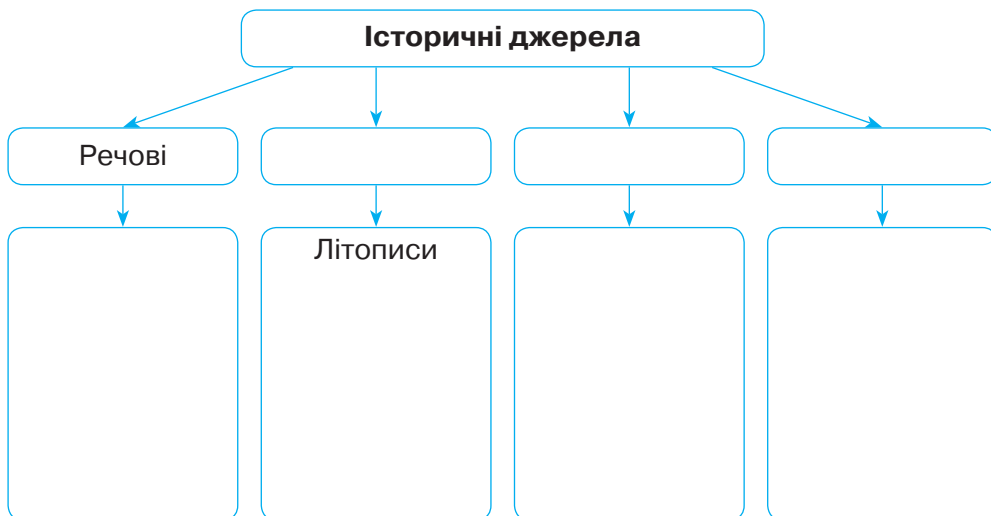

---

2. ПРАЦЮЄМО ВДОМА

1. Схема «Види історичних джерел»

Доповніть схему: запишіть види історичних джерел та їхні приклади.

2. Дослідницький міні-проект «Історія в родинних реліквіях»

Виконайте міні-дослідження «Історія в родинних реліквіях»:

1) За допомогою старших членів родини оберіть цікаву сімейну реліквію (пам'ятну річ) і дослідіть її як історичне джерело, користуючись «Пам'яткою для дослідження історичного джерела» (с. 22 підручника).

2) Сфотографуйте або намалюйте досліджувану пам'ятку в інстаграм-рамку і додайте короткий опис реліквії за результатами дослідження.

Назва пам'ятки _____

_____

Вид історичного джерела _____

_____

Яку інформацію про минуле повідомляє

_____

У чому цінність пам'ятки _____

_____

3. Історичний сенкан

Перевірте, як ви зрозуміли значення історичних джерел для вивчення історії: напишіть сенкани «Історичні джерела», «Фейк». Для виконання завдання скористайтеся інструкцією на с. 11 підручника.

_____

_____

_____

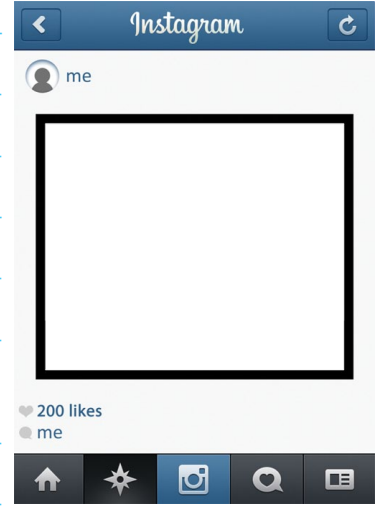
_____

_____

_____

_____

_____

1. ПРАЦЮЄМО В КЛАСІ

1. Історичне порівняння

Ознайомтеся за текстом підручника (с. 27-28) з науками, які допомагають історії досліджувати минуле. Визначте відмінності між групами самостійних наук-помічниць та допоміжних історичних дисциплін (СІД). Результати роботи запишіть до схеми.

Самостійні науки-помічниці	СІД	
ВІДМІННЕ	СПІЛЬНЕ	ВІДМІННЕ

2. Дослідницька лабораторія

Проаналізуйте твіти-повідомлення: запишіть поруч із кожним твітом, фахівці яких наук-помічниць історії були залучені для ґрунтовного вивчення знайдених пам'яток.

У Єгипті було виявлено 100 яскраво розмальованих саркофагів, у яких знаходилися муміфіковані останки людей. Померли вони, імовірно, 2500 років тому в Єгипті. Датується все поховання 26-й династією, яка припадає на 688–525 роки до нашої ери. Такий висновок був зроблений після того, як вивчили імена, нанесені на труни.

Залучені до дослідження допоміжні науки

У 2020 р. було проведено найбільше в історії науки генетичне дослідження вікінгів і воно дало несподівані результати. З'ясувалося, що не всі представники цих відважних мореплавців були скандинавами. Й не всі були зі світлим волоссям. Для вивчення ДНК був узятий матеріал з 442 скелетів, знайдених по всій Північній Європі та Гренландії. Геноми вікінгів порівнювали з генетичними даними тисяч сучасних людей.

Залучені до дослідження допоміжні науки

---

2. ПРАЦЮЄМО ВДОМА

1. Історичне лото «Відгадай науку-помічницю»

- 1) Розгадайте ребус і дізнайтеся, назву якої науки-помічниці історії в ньому закодовано. Визначте, які із запропонованих текстових і малюнкових карток відповідають предмету її вивчення — з'єднайте їх із ребусом-загадкою.
- 2) Усно дайте відповідь на запитання: чому наука-героїня нашого лото є важливою для дослідження минулих часів?

Вивчає минуле

Досліджує родоводи

Відтворення минулого за речовими пам'ятками

Дослідження звичаїв і традицій народів

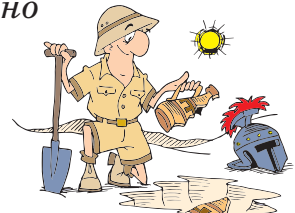

Визначає тривалість історичних подій

Запишіть, яке слово закодовано

Досліджує кіно-, фотодокументи

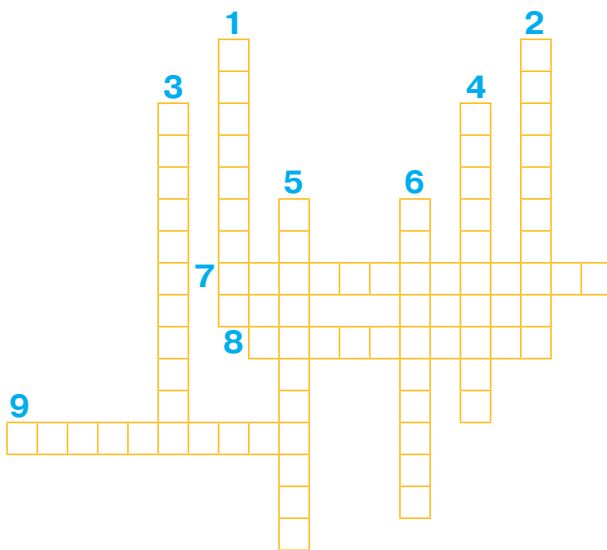

2. Кросворд «У світі наук-помічниць історії»

Перевірте, як ви обізнані зі світом наук-помічниць історії – розгадайте кросворд.

По горизонталі:

7. Наука про розвиток матеріальної і духовної культури людства. **8.** Наука, що вивчає процеси в людських спільнотах. **9.** Наука, що дозволяє визначити, скільки часу минуло між історичними подіями.

Про вертикалі:

1. Наука, що вивчає паперові грошові знаки. **2.** Наука, що вивчає походження родів і сімей. **3.** Наука, що вивчає монети. **4.** Наука, що вивчає минуле за речовими рештками життя і діяльності людини. **5.** Наука, що вивчає старовинні писемні пам'ятки. **6.** Наука, що вивчає герби й емблеми.

3. Власна думка

Запропонуйте продовження речення:

Допоміжні історичні дисципліни мають важливе значення для дослідження минулого, тому що _____

---

§ 5

Археологічні скарби минулого

1. ПРАЦЮЄМО В КЛАСІ

1. Завершена думка

Прочитайте навчальний текст і запишіть кінцівки речень:

а) Археологія — допоміжна історична дисципліна, що вивчає дописемну історію людства за допомогою _____

б) Пошук речових історичних джерел археологи здійснюють під час _____

в) Археологічні пам'ятки як правило зберігаються в _____, де їх розміщують як _____ для загального огляду.

г) «Чорна» археологія відрізняється від науки археології тим, що _____

2. Дослідницька лабораторія

Прочитайте текст на с. 34 підручника і визначте головні ознаки культурного шару й археологічної культури.

Археологічна культура

Культурний шар

2. ПРАЦЮЄМО ВДОМА

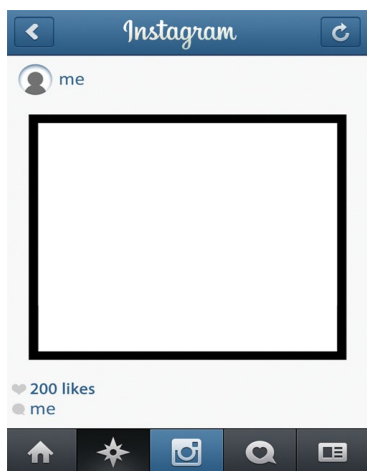
1. Мініпроект «Віртуальна екскурсія до археологічних скарбів України»

Підготуйте творчий проект-допис «Віртуальна екскурсія до археологічних скарбів України». Опишіть за планом одну із пам'яток на вибір: *браслет із бивня мамонта з Мізинської стоянки, Межиріцька стоянка, скіфське золото, Мартинівський скарб*.

Зображення пам'ятки виріжте з додатку на с. 17.

План допису:

1. Назва пам'ятки. 2. Місце розташування. 3. Час, яким датується пам'ятка. 4. Що «розповідає» пам'ятка про минуле.

2. Історичний сенкан

Перевірте, як ви зрозуміли значення археології для вивчення історії: напишіть сенкан «Археологія». Для виконання завдання скористайтеся інструкцією на с. 11 підручника.

РОЗДІЛ 1

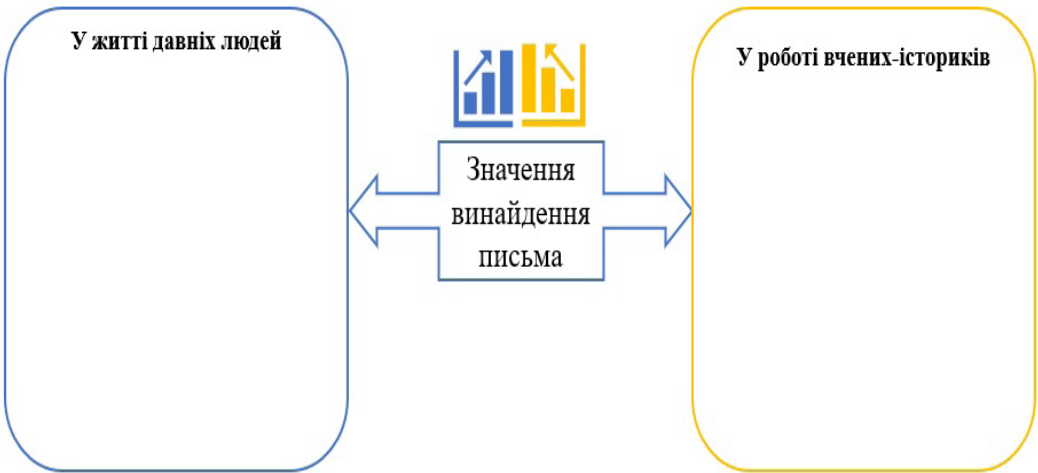
§ 6

Писемні пам'ятки, фольклор і сучасні візуальні джерела про історію

1. ПРАЦЮЄМО В КЛАСІ

1. Історичний аналіз

Поміркуйте про переваги письма в житті наших предків та роботі вчених-істориків — запишіть до схеми по три характеристики значення письма. *Наприклад: поширення інформації*

2. Читаємо і розуміємо

Визначте за текстом у підручнику послідовність розвитку систем письма, якими послуговувалося людство протягом історії. Запишіть їх до схеми у порядку винайдення.

The form consists of four empty, chevron-shaped boxes arranged horizontally, labeled with the numbers 1, 2, 3, and 4 from left to right. Each box is designed to hold a single step in the sequence of writing systems.

3. Дослідницька лабораторія

Плем'я африканських бушменів (сучасне фото)

Фільм братів Люм'єрів «Прибуття потяга на вокзал Ла-Сіота»
(тривалість 01 хв 00 с)

<https://cutt.ly/nL8qbZO>

Проведіть мінідослідження представленого джерела.

1) До якого виду джерел належать пам'ятки?

---

2) Які знання про минуле ми можемо довідатися із запропонованих джерел?

---

3) Що відрізняє даний вид історичних джерел від інших більш ранніх видів?

---

4) Які СІД можна залучити до більш ґрунтовного дослідження даних історичних джерел?

---

5) Які матеріали, пристрої потрібні для створення і відтворення даного виду джерел?

---

2. ПРАЦЮЄМО ВДОМА

1. Кросворд навпаки

На основі здобутих знань складіть запитання до кросворда (за зразком). Запитання мають бути короткими і влучними.

По горизонталі:

1. Установа, у якій зберігають, досліджують та експонують історичні джерела.

По вертикалі:

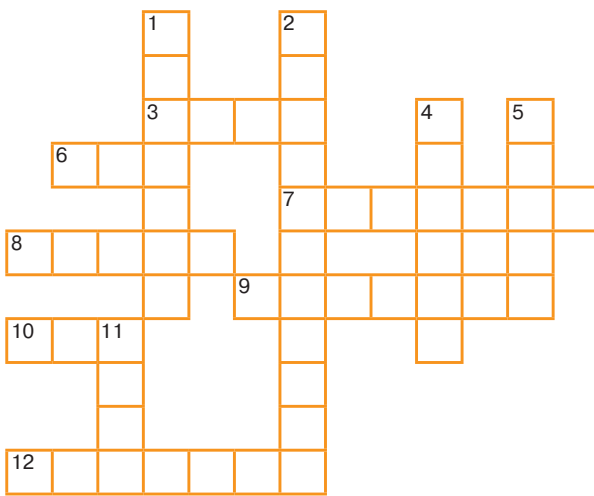

Пиcемні пам'ятки, фольклор і сучасні візуальні джерела про історію

1. ПРАЦЮЄМО В КЛАСІ

1. Кросворд «Історичний словничок»

Запитання до кросворда

По вертикалі:

1. Територія, на якій відбуваються історичні події, — це історичний ... .
2. Осмислення, пояснення, відтворення минулих часів — це історичне ... .
4. Послідовність взаємозв'язаних історичних подій і явищ має назву історичний ... .
5. Сукупності історичних подій зі схожими ознаками — це історичні ... .
11. Історична подія, правдивість якої доведено вченими, — це історичний ... .

По горизонталі:

3. Розповідь про риси, ознаки певної історичної події, явища, процесу, особи — це історичний ... .
6. Минулим, сьогоденням і майбутнім буває історичний ... .
7. Учений, який досліджує і описує історію, — це ... .

8. Те, що сталося в минулому, в конкретному часі за участі людей, — це історична ... .
9. Старовинні речі, написи, спогади, які допомагають досліджувати минуле, — це історичні ... .
10. Фантастична розповідь про минуле чи явища природи — це ... .
12. Наука про життя і діяльність людей у минулому — це ... .

2. Історична парочка

Розгадайте ребуси — визначте назви наук-помічниць історії. Утворіть пари: з'єднайте ребуси і текстові картки, у яких зазначено, що вивчають історичні науки.

А

1

Вивчає звичаї і традиції народів

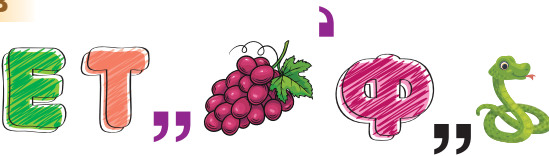
Б

2

Вивчає паперові грошові знаки

В

3

Вивчає герби, кольорові емблеми осіб і спільнот

Г

5

Вивчає монети, гроші і медалі

РОЗДІЛ 1

3. Логічні пари

Поедняйте в логічні пари картки з назвами видів і прикладів історичних джерел.

Візуальні

Речові

Одяг, зброя,
пам'ятки
мистецтва,
рештки людини

Кіно-,
фото-,
аудіо-
документи

Застарілі слова:
архаїзми (*толмач, п'ядь та ін.*)
й історизми (*боярин,
кошовий, наймичка та ін.*)

Лінгвістичні

Літописи,
книжки,
листи,
грамоти

Етнографічні

Писемні

Перекази,
міфи,
казки,
легенди

Описи звичаїв, традицій народів

Усні

4. Дослідницька лабораторія

Напишіть, у чому полягає цінність картини Т. Г. Шевченка як історичного джерела.

Картина Тараса Шевченка
«Селянська родина» (1843 р.)